

Sygn. akt II UK 121/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 listopada 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Jerzy Kuźniar

w sprawie z wniosku A. Z.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z deportacją do byłego ZSRR,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 25 listopada 2009 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 27 listopada 2008 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 27 listopada 2008 r. oddalił apelację ubezpieczonej od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w W. z dnia 26 czerwca 2008 r., którym

oddalono odwołanie A. Z. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 lipca 2005 r. odmawiającej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z deportacją.

Sąd odwoławczy za trafne uznał bowiem ustalenia Sądu pierwszej instancji, poczynione na podstawie dowodu z opinii biegłego lekarza psychiatry i biegłego psychologa, że stwierdzone u wnioskodawczynie mankamenty zdrowia psychicznego, ich charakter i stopień nasilenia aktualnie nie czynią jej osobą niezdolną do pracy zgodnej z jej kwalifikacjami, a tym samym nie można uznać, iż ubezpieczona jest niezdolna do pracy na skutek schorzeń pozostających w związku przyczynowym z deportowaniem w latach 1940 – 1945. Według Sądu drugiej instancji, prawidłowo Sąd Okręgowy uznał zatem, iż wnioskodawczynie nie spełnia warunków uprawniających do żądanego świadczenia, albowiem prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z deportacją uzależnione jest w świetle art. 9 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 87 ze zm.) oraz art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 371 ze zm.) od spełnienia przez ubezpieczonego łącznie trzech warunków, z których jednym jest związek przyczynowy pomiędzy niezdolnością do pracy a pobytem na deportacji, a tej przesłanki A. Z. nie spełnia.

Ubezpieczona wywiodła skargę kasacyjną od tego wyroku, opierając ją w całości na zarzutach naruszenia przepisów postępowania, tj.:

1. art. 386 § 6 k.p.c. przez pominięcie przy ponownym rozpoznaniu sprawy oceny prawnej i wskazań co do dalszego postępowania wyrażonych w uzasadnieniu Sądu Apelacyjnego z dnia 28 września 2007 r., w szczególności pominięcie czynności mających na celu zgromadzenie pełnej dokumentacji leczniczej ubezpieczonej i innych informacji dotyczących jej leczenia, brak odniesienia się do tej dokumentacji, wcześniejszych opinii biegłych sądowych, zastrzeżeń stron do opinii oraz brak indywidualnego rozpoznania sprawy poprzez pominięcie w ustaleniach faktycznych i późniejsze nieuwzględnienie, między innymi, czasookresu deportacji i wieku

deportowanej, przebiegu jej zatrudnienia, charakteru leczenia psychiatrycznego;

2. art. 217 § 2 k.p.c. przez pominięcie zgłoszonego przez ubezpieczoną w piśmie z dnia 19 listopada 2007 r. wniosku o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka H. K., który za ubezpieczoną potwierdzał fakt udzielania jej wcześniejszych porad w Wojewódzkim Szpitalu Psychiatrycznym i wskazywał na ograniczoną dokumentację leczniczą w tym zakresie, tym samym posiadał istotne informacje dotyczące wcześniejszego leczenia ubezpieczonej, co powinno zostać uwzględnione zarówno przy sporządzaniu opinii przez biegłych sądowych, jak i przy rozstrzygnięciu sprawy;
3. art. 232 zdanie drugie k.p.c. przez zaniechanie dopuszczenia z urzędu dowodów na okoliczności istotne w niniejszej sprawie, a dotyczące okresu i charakteru leczenia psychiatrycznego ubezpieczonej, przebiegu jej zatrudnienia, poprzez niedopuszczenie w szczególności dowodu z kart porad jednorazowych Wojewódzkiego Szpitala Psychiatrycznego w [...], zeznań świadka M. R. oraz przesłuchania stron, w sytuacji, gdy przeprowadzenie tych dowodów pozwoliłoby na dokonanie pełniejszych ustaleń faktycznych w zakresie przebiegu leczenia ubezpieczonej, przebiegu jej zatrudnienia, a w konsekwencji prawidłowej oceny związku przyczynowego pomiędzy schorzeniami powstałymi podczas deportacji ubezpieczonej, a jej obecnym stanem zdrowia prowadzącym do niezdolności do pracy;
4. art. 299 k.p.c. przez nieuzasadnione pominięcie dowodu z przesłuchania stron w sytuacji, gdy nie zostały w pełni wyjaśnione istotne dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy okoliczności dotyczące leczenia i przebiegu zatrudnienia ubezpieczonej z uwagi na braki dokumentacji medycznej;
5. art. 235 k.p.c. przez naruszenie zasady bezpośredniości i orzeczenie w oparciu o dokumentację lekarską ubezpieczonej z Wiejskiego Ośrodka Zdrowia w [...], PZP w [...] bez jej utrwalenia w aktach sprawy, co uniemożliwia zapoznanie się z jej treścią i merytoryczną kontrolę opinii biegłych sądowych oraz wydanych orzeczeń w sprawie oraz przez

zaniechanie wezwania biegłych sądowych celem wyjaśnienia niejasności i rozbieżności w treści opinii;

6. art. 233 k.p.c. przez naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów, poprzez oparcie rozstrzygnięcia na dowodach nieprawidłowo przeprowadzonych, w szczególności z naruszeniem zasady bezpośredniości w zakresie dotyczącym dokumentacji lekarskiej ubezpieczonej z Wiejskiego Ośrodka Zdrowia, PZP, w oparciu o niejednoznaczną opinię biegłych sądowych i pominięcie wezwania biegłych na rozprawę oraz przez brak wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, w szczególności przez pominięcie rozbieżności pomiędzy opiniami biegłych sądowych, treścią zaświadczeń lekarskich i informacjami o leczeniu ubezpieczonej;
7. art. 233 k.p.c. i art. 382 k.p.c. przez naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów poprzez ogólnikowe powołanie się na wyniki postępowania w I instancji bez należytej oceny zebranego materiału dowodowego i słuszności oceny dowodów dokonanej przez Sąd pierwszej instancji;
8. art. 5 k.p.c. w związku z art. 212 k.p.c. i art. 232 k.p.c. przez niepouczenie ubezpieczonej o możliwości ustanowienia pełnomocnika w sprawie oraz o znaczeniu czynności procesowych, w tym obowiązku przedstawienia dowodów w sytuacji, gdy z uwagi na jej chorobę psychiczną i ogólną nieporadność życiową Sąd winien dostrzec konieczność uzyskania przez nią pomocy ze strony zawodowego pełnomocnika i o możliwości jego ustanowienia pouczyć ubezpieczoną oraz dostrzec konieczność stosownego pouczenia ubezpieczonej o czynnościach procesowych.

Opierając skargę na takiej podstawie, ubezpieczona wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z orzeczeniem o kosztach postępowania kasacyjnego, ewentualnie o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ubezpieczonej w całości opiera się na zarzutach sformułowanych w ramach drugiej podstawy kasacyjnej. Należy *a limine* pominąć te

zarzuty skarżącej, które dotyczą naruszenia art. 233 k.p.c. i art. 382 k.p.c., co miało nastąpić przez „naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów”. Oparcie skargi kasacyjnej na takich zarzutach, z uwagi na mające zastosowanie w sprawie przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, tj. art. 398³ § 3 k.p.c., jest niedopuszczalne. W skardze kasacyjnej sporządzonej według przepisów k.p.c., wprowadzonych ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98), wadliwości postępowania przed sądami *meriti* można dowodzić jedynie opierając się na argumentach *stricte* juredycznych, które nie dotyczą bezpośrednio oceny dowodów.

Dalszymi zarzutami formalnymi, które podnosi skarżąca, są uchybienia przepisom art. 217 § 2 k.p.c., art. 232 zdanie drugie k.p.c., art. 299 k.p.c., art. 235 k.p.c., a także art. 5 k.p.c. w związku z art. 212 k.p.c. i art. 232 k.p.c. Już wstępnie należy zauważyć, że skarżąca nie odnosi tych zarzutów do postępowania apelacyjnego, skoro nie powołuje się na treść art. 391 § 1 k.p.c. Według art. 398¹ § 1 k.p.c. skarga kasacyjna przysługuje zaś od prawomocnego wyroku wydanego przez sąd drugiej instancji. W postępowaniu kasacyjnym kontroli dokonywanej przez sąd kasacyjny podlega co do zasady przebieg postępowania apelacyjnego oraz wyrok wydany przez sąd odwoławczy. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji może być przedmiotem rozważań i ocen Sądu Najwyższego wyjątkowo, i to tylko wtedy, gdy wnoszący skargę kasacyjną sformułował odpowiednie zarzuty naruszenia przepisów o postępowaniu apelacyjnym, nawiązujące do postępowania pierwszoinstancyjnego. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 listopada 1998 r., III CKN 30/98 (niepublikowany), krytyka postępowania prowadzonego przed sądem I instancji jest na szczeblu kasacji niedopuszczalna, zwłaszcza wtedy, gdy wad tego postępowania nie wytknięto w apelacji. Pogląd ten uzyskał silne wsparcie w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07 (OSNC 2008 nr 6, poz. 55), w której przyjęto, że sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji jest związany zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa procesowego (jedynie naruszenia prawa procesowego prowadzące do nieważności postępowania bierze pod uwagę z urzędu, czyli bez formułowania przez skarżącego zarzutów w tym zakresie). Związanie to oznacza,

że sąd drugiej instancji nie bada i nie rozważa wszystkich możliwych naruszeń prawa procesowego popełnionych przez sąd pierwszej instancji - nie ma zresztą takiej potrzeby, skoro wiele z tych uchybień nie ma i nie może mieć wpływu na wynik sprawy, czyli treść rozstrzygnięcia. Związanie to oznacza jednak również, że sąd drugiej instancji powinien odnieść się do wszystkich podniesionych przez skarżącego w apelacji zarzutów naruszenia przepisów postępowania. Można zatem sformułować ogólną tezę, że badanie przez sąd drugiej instancji naruszeń prawa procesowego jest, co prawda, ograniczone tylko do tych uchybień, które wyraźnie sformułował i zarzucił skarżący w apelacji lub w pismach procesowych złożonych w toku postępowania apelacyjnego, jednakże jednocześnie sąd odwoławczy ma obowiązek odnieść się do wszystkich tych zarzutów. W takiej sytuacji skuteczne mogą się okazać tylko takie zarzuty wobec postępowania pierwszoinstancyjnego, które zmierzają do wytknięcia Sądowi drugiej instancji, iż ich nie rozpoznał, pomimo że były zgłoszone w postępowaniu apelacyjnym.

Oznacza to, że kontrola kasacyjna dokonywana przez Sąd Najwyższy obejmuje stosowanie prawa procesowego przez Sąd drugiej instancji, zaś naruszenia prawa popełnione przez Sąd pierwszej instancji, mogą być wytykane w apelacji. Badanie przez Sąd Najwyższy stosowania prawa przez Sąd pierwszej instancji może mieć jedynie charakter pośredni, w sytuacji, gdy skarżący w ramach podstawy kasacyjnej określonej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. zarzuci Sądowi drugiej instancji naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. przez nieuwzględnienie, mimo zarzutu apelacyjnego, naruszenia wskazanych przepisów prawa. Skarga kasacyjna ubezpieczona nie zawiera zarzutu naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 378 § 1 k.p.c., co czyni bezskutecznymi powołane w niej zarzuty odnoszące się do naruszenia przepisów postępowania przez Sąd pierwszej instancji.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 386 § 6 k.p.c., wskazać natomiast należy, że już pod rządami uchylonego art. 393¹ pkt 2 k.p.c., którego brzmienie odpowiadało dokładnie brzmieniu obecnego art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., utrwalił się w doktrynie i orzecznictwie trafny pogląd, że tylko zasadnicze uchybienia procesowe prowadzić mogą do uchylenia wyroku. Obok wymagania obiektywnie rozumianej „istotności” wywiedzionych w ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzutów, występują dodatkowe wymagania wykazania przez skarżącego ścisłego związku

przyczynowego pomiędzy uchybieniem a orzeczeniem jako wynikiem rozpoznania sprawy. Konieczne jest zatem nie tylko stwierdzenie, że zaszło istotne naruszenie konkretnego przepisu prawa procesowego, lecz nadto także wskazanie błędów lub braków naruszających dany przepis oraz przytoczenie dowodów, że jego pogwałcenie prowadzić mogło do błędnych wyników. Samo zaś naruszenie przepisów postępowania - nawet jeżeli jest obiektywnie istotne - nie jest wystarczającą podstawą skargi kasacyjnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z 29 listopada 1996 r., III CKN 14/96, OSP 1997 nr 3, poz. 65).

Skarżąca naruszenia art. 386 § 6 k.p.c. upatruje tymczasem w takich mankamentach postępowania dowodowego, które jej zdaniem nie pozwalają właściwie ocenić związku z deportacją jej schorzeń natury psychicznej. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podnosi się bowiem, że „dopiero zgromadzenie pełnego materiału dowodowego w sprawie z uwzględnieniem wszystkich okoliczności związanych z deportacją, przebiegiem leczenia i zatrudnienia ubezpieczonej pozwoliłoby na rozstrzygnięcie istoty sprawy”, co miałoby polegać na wykluczeniu związku obecnych dolegliwości skarżącej ze starzeniem się. Zwrócić jednakże uwagę należy, iż przedmiotowe postępowanie zmierzało nie do ustalenia, czy ubezpieczona cierpi na schorzenia pozostające w związku przyczynowym z deportacją, ale do stwierdzenia, czy jest aktualnie niezdolna do pracy w związku z deportacją. Zgodnie bowiem z art. 12 ust. 2 pkt 1 w związku z art. 12 ust.1 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 371 ze zm.), renta przewidziana w przepisach ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 87 ze zm.) przysługuje osobie, która w związku z deportacją jest niezdolna do pracy. Z opinii biegłych sądowych lekarza psychiatry oraz psychologa wynika, iż nie mieli trudności w oznaczeniu schorzeń ubezpieczonej i ich wpływu na jej zdolność do pracy. Dowód ten jest przy tym jednoznaczny w swojej wymowie, wynika z niego bowiem, iż wszystkie stwierdzone aktualnie mankamenty zdrowia psychicznego skarżącej nie czynią jej niezdolną do pracy. W takiej sytuacji dociekanie, które z tych schorzeń można powiązać

przyczynowo z deportacją, nie może mieć żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzekł jak w sentencji.